

Vendégünk

volt:

dr. Tandori Károly

Azok a Természettudományi Karos hallgatók, akik tanulmányaik folyamán találkoztak valószínűségi számításokkal vagy matematikai analízissel, oktatóként, az ötödévesek pedig dékánként is ismerik dr. Tandori Károly professzort, az Analízis Alkalmazási Tanszék vezetőjét. Vele folytattunk beszélgetéseket életéről, pályájáról; s meg kell vallanom, kissé furcsa érzés volt ugyanabban a karosszékekben üldögelni, ahol annak idején a két vizsgatételtem dolgoztam ki (a második, a matematikai statisztika-tétel nem nagyon ment...), de a professzor úr közvetlensége — miként a vizsgán is — hamar feloldotta a kezdő újságíró lámpalázatát, így aztán kellemes légkörű beszélgetés alakult ki.

Tandori Károly 1925-ben született Újvidéken, család-jával együtt ötvenes korában költözött át Szegedre, azóta is itt él. 1944-ben érettségizett az egyetem akkori gyakorló gimnáziumában, 1948-ban szerzett matematika-fizika szakos tanári diplomát, ezután — mivel hallgatóként először az Elméleti Fizika Tanszéken mint díjtalan gyakornok, majd a Bolyai Intézetben mint díjtalan demonstrátor dolgozott — a Függvénytan Tanszék tanársegédje lett. 1951-től a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Karán aspiráns, Alexits György professzornál. Kandidátusi értekezését 1954-ben védte meg, s fiatalon, 1957-ben a matematikai tudományok doktora címet nyerte el, majd 1960-ban tudományos fokozata elismeréseként a József Attila Tudományegyetemen doktorrá avatták. (Érdekesség: korábban nem tudott doktori szigorlatot tenni, mivel az ötvenes évek elején a doktori szigorlatok rendszere szünetelt.)

Az ortogonális sorok elméletében elért eredményeiért 1961-ben Kossuth-díjjal jutalmazták; 1962-ben egyetemi tanárrá nevezték ki, 1965-ben választották a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1976-ban pedig rendezes tagjává. 1972-től vezetője az Analízis Alkalmazási Tanszéknek; 1975-től két perióduson át a Természettudományi Kar dékánja volt. Megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát, s az ifjú kutatók nevelésében kifejtett tevékenysége elismerésül a Bolyai János Matematikai Társulat Szele Tibor Emlékéremét. Öt éve az Acta Mathematica Hungarica főszerkesztője az egyetemen a matematikai tanszékcsoporthoz vezetője, és a Tudományos Minősítő Bizottság matematikai szakbizottságának elnöke. Számos hazai és külföldi szaklapban rendszeresen publikál, egyetemi jegyzetek szerzője.

— Professzor úr! Meglehetősen „kritikus” történel-

mi időszakban járt egyetem-re. Mennyivel volt másabb akkor egyetemistának lenni?

— Más volt, de ez természetes is. Életmódunkat az akkori, háború utáni körülmények határozták meg; sőt, az oktatás szempontjából is említhetünk különbségeket. Gyakran hivatkoznak például a mostani hallgatók a magas óraszámok bírálatára, hogy régen az sokkal kevesebb volt. Ez nem igaz, hiszen az óraszámok akkor is negyven körül mozogtak, viszont meg kell állapítanunk, hogy a vizsgákön megkövetelt anyag kevesebb volt ugyanakkor nem kellett minden tárgyból vizsgázni. A tanári szakokon, (melyre tulajdonképpen véletlenül kerültem; 1944-ben felvételt nyertem a pesti Műegyetem kultúrmer-nöki karára, de a háború miatt nem kezdtem el azt a szakot, hanem „ármenetileg” a Szegedi Tudományegyetem mat.-fiz. szakára iratkoztam be, ahol olyanyira megszerettem a matematikát és a fizikát, de ezen belül is leginkább a matematikai analízist, hogy itt maradtam, és végérvényesen lemondtam a mérnökségről) külön, ma már elképzelhetetlennek tűnő tantárgyakat kellett felvenni. Aki tanár akart lenni, annak be kellett iratkoznia a Tanárképző Intézetbe, kapott egy másik indexet, és a pedagógiai tárgyak mellett többek közt magyarból és történelemből is kötelező jelleggel vizsgázott. A második év végén alapvizsgát, a negyedik év végén szakvizsgát, ötödévben pedig államvizsgát kellett tenni. Ezeknek a tematikája országosan egységes volt, és az abban szereplő teljes anyag számonkérésre került, attól függetlenül, hogy egyes részekből a jelölt vizsgázott-e avagy sem.

— 1980-ban, az úgynevezett „szegedi diákmozgalom” idején — mely éppen a Természettudományi Karról indult ki — Ön volt a TTK dékánja. Hogyan értékeli utólag, négy év távlatából az akkori eseményeket?

— Úgy láttam, hogy bármennyire is nagy sodrásúnak tűnt akkoriban ez a mozgalom, nem az egyetemisták többségének képviselőjeként lépett fel. Egy kisebbséget mozgatót meg, s egy-két ember hatására. Megjegyzem: biztos vagyok abban, hogy ha történetesen nem éppen akkor zajlanak Lengyelországban azok az ismert események, akkor ebből sem lett volna országos „ügy”.

— A professzor úr igen aktív a tudományos életben. Hatévi dékánága alatt hogyan tudta összeegyeztetni oktatói, kutatói és dékáni tevékenységét?

— Nehezen, komoly erőfeszítések árán. A dékánág mind időben, mind energiában nagy „befektetést” igényelt, így eléggé be kellett osztanom az időmet; kevés jutott belőle akkor az olvasásra is. A hetvenes évek második felében felsőoktatási berkekben viszonylagos csend uralkodott, ez alatt azt értem, hogy nem került sor látványos reformokra, átszervezésekre (bár a kétlépcsős programozó matematikus képzést akkor indítottuk meg), ilyen szempontból a mostani dékánnak nehezebb a helyzete.

— A szegedi matematikusok az egyetem Szegedre telepítése óta világhírűek. Milyen ma az itteni „matematika-iskola” elismertsége, megbecsülése?

— E hírnevet a század első felében Haar Alfréd, Kerékjártó Béla, Riesz Frigyes és Szőkefalvi-Nagy Gyula világhírű matematikusok teremtették meg. Ismeretes, hogy a Riesz-Fischer tételt a világ összes matematika-szakán oktatják, annyira alapvető jelentőségű. A következő nemzedék, Kalmár László, Rédei László és Szőkefalvi-Nagy Béla professzorok szakterületüknek világszerte elismert tudósai. Jelenleg az egyetemünkön dolgozó „középkorú” tanítványai, és a fiatalabb által egyes témakörökben elért kutatási eredmények nemzetközileg ismertek és elismertek. A szegedi matematikusok jó hírét jelzi egyébiránt az is, hogy évről évre számos matematikus hívnak meg jelentős, neves külföldi egyetemre vendéglelőadónak, számos külföldi szakember keresi fel a Bolyai Intézetet. A Bolyai Intézetben szerkesztett Acta Scientiarum Mathematicarum című folyóirat a világ vezető szakfolyóiratai közé tartozik.

— Mi a véleménye a nyolcvanas évek egyetemi hallgatóiról? Igaz-e az a sokak által hangoztatott nézet, hogy az egyetemeken bizonyos fokú felhígulási folyamat érzékelhető?

— Úgy gondolom, hogy manapság az ifjúság zömében nincs meg az a szubjektív elszántság, mint korábban. Ennek oka részint az anyagi megbecsülés hiánya, részint pedig azzal van kapcsolatban, hogy egy egyetemista számára ma sokkal több tevékenységi lehetőség adódik, mint elegendő bármikor. Ez nyilván a szaktárgyainak tanulásától veszi el az időt. Az azonban igaz volt régen, de érvényes ma is, hogy a komoly munka egy területen sem lakodalmi menet.

— Köszönöm a beszélgetést.

SANDI ISTVÁN

Kosztolányi-revizió II.

Kosztolányi értékelése még mindig nem irodalmi probléma, így összegezhethetném a legrovidebben cikkem első részének tartalmát.

Külön könyvet kellene írni a Kosztolányi-ellenes írásokról (ez felölelné a Kosztolányi-recepció tetemes hányadát). De ezt a könyvet egyelőre nem lehet megírni. Majd az első igazi Kosztolányi monográfia után, esetleg annak részeként. Allítás előtt kár lenne tagadni. Nálunk ugyanis az írások többsége nem valami mellett, hanem valami ellen íródik; ilyen vagy olyan alacsonyabb-magasabb szempontból bírálják — néha úgy tűnik, a megértés legcsekélyebb szándéka nélkül. E miatt a szemlélet miatt talán Kosztolányi életműve szenved a legtöbbet századunk magyar irodalmában.

„Kosztolányi költői nagyságát máig sem érzékeljük eléggé.” — Sötér István megállapítása (1965) változatlanul helytálló. Érthetetlenül elhamarkodott *Dér Zoltán* kijelentése az Üzenet emlékszámban (1975 2–3.), mely szerint „a Kosztolányi-életmű a helyére került”. Minden viccelődés nélkül: az életmű a könyvespolcainkon sem kerülhetett a helyére, hiszen nem teljes még az új életmű sorozat sem. (Összes műveinek belátható és emberileg kívárható-elviselhető időn belül nem lehet számítani. Az ezredfordulóig az Akadémia nem tervezi új kritikai kiadás indítását.)

A „Nyugat-korszaknak” alig van olyan klasszikusa, amelyik igazán a „helyére került” volna.

Mintha Kosztolányi igazi értői titkos rajongók lennének csupán. Néhány, legtöbbször csak egy róla szóló önálló cikkre telik erejükből.

Kosztolányiról szólni nem könnyű. Nemcsak értékelése, de megértése is nehézségekre ütközik.

Meg nem értett klasszikus, mondhatjuk nyugodtan. Hiszen klasszikus voltát, melyet szinte A szegény kisgyermek panaszaik megjelenésétől evidenciának tekintenek, soha nem vonták kétségbe, de lényegében nem is bizonyították. Klasszikust — klasszikusként — ennyit még nem támadtak nálunk és ennyire meg nem értett aligha soroltak bárkit is egy nemzeti irodalom nagyjai közé.

A magyar irodalomtudomány nagy adóssága a Kosztolányi-életmű megközelíthetőségének és értelmezésének kidolgozása. Kosztolányival és a hozzá hasonló típusú költőkkel (Szép Ernő, Somlyó Zoltán stb.) lényegében nem tudnak mit kezdeni értelmezőik. (Csak részgazdaságok születtek eddig.) Nem dolgozták ki a Kosztolányi-értelmezés terminológiáját, s más költőké nem alkalmazható rá sikeresen, mint például Ady vagy József Attiláé.

Egyedül *Rába György*, egyik legszenzibilisebb irodalomtörténészünk, hangsúlyozza Kosztolányi különállóságát, hogy a Nyugat nagy nemzedékének „ez az óriása kinőtt a csoportképből”. (Sajnos, egy szoboravató beszéden kívül Rába sem foglalkozik önálló értekezésben Kosztolányi költészetével.)

Nyilvánvaló, hogy Kosztolányi azért nem magányos óriás, s az a csoportkép, melyből kinőtt, nélküle sem egyseges. Nem jogosulatlan rákérdezni az egész korszak megértésére is. Az irányzatokénti megkülönböztetés, tárgyalás szükségszerű lenne.

Rába meghatározása szerint Kosztolányit „korlátlan életszeretete az impresszionista pillanat szépségénél hatalmasabb emberi feltételek megvilágítására sarkallta”. (Tehát Kosztolányi impresszionizmusát épp oly helytelen az egész életműre kiterjeszteni, mint Csáth naturalizmusát.) Így folytatja Rába: „a század eszmélő magyarságának a teljesebb emberért küzdő nagyjai közé emelkedett”.

Kosztolányi művészetének külső és lényegi jegyei viszonylag jól leírhatók, gondolnánk. De amikor ezeket irányzati jellemzőkként próbálnánk feltüntetni, rá kell jönni, hogy az egész irodalom egyetemes jellemzőként igazak csak. Ilyenek a Rába által említettek kivül (magasabb emberi feltételek megvilágítása, a teljesebb emberért küzdés) — emberközpontú, a létezésre való „rácsodálkozás” stb.

Egyelőre meg kell elégednünk azzal a felismeréssel, hogy tovább kell keresni a megoldást — és a kutatásnak még nagyon az elején tartunk.

Az alábbiakban — a sok negatív állítás után — röviden felvázolom, hogyan látom leginkább megközelíthetőnek Kosztolányi életművét, melyet természetesen csak a később megírandó műértelmezések igazolhatnak majd.

Legfontosabbnak tartom annak megvizsgálását: van-e átfogó rendeződése az életműnek, melyből az értelmező kiindulhat?

Kosztolányiné férjéről írott könyvében található az a vallomás, mely megtehető az egész életmű értelmezésének alapjává: „Engem mindig csak egy dolog érdekelt: a halál... Ha nem lenne halál, művészet se lenne. Talán ezért nem értenek engem teljesen magyar földön, hol a „nagyok” mindig politikusok is. (Petőfi, Ady, stb.)”

Ezért nem tartom helytállónak *Király István* ellentmondásokra kihagyott szemléletében sem a haláltudat és az életszeretet együttes jelenlétének ellentmondásként való feltüntetését — ezzel az életmű eszmei egységét mesterségesen és tévesen törí szét, a költő szándékával éles ellentétben.

„Irodalmi író” — Ady negatívumként mondott és annak elkönyvelt megállapítása, kicsit más értelmezésben alapvető igazság. Kevesen vannak Kosztolányin kívül azok, akik az irodalmat annak tekintették volna — ami, az általánosan elterjedt magyar irodalomszemlélettel ez is gyökeresen ellenkezik. Pedig a teljesebb megértéshez ennek tudomásul vétele is elengedhetetlenül hozzátartozik.

A Kosztolányi-életmű olvasóját könnyen elragadja a gyűjtögetés szenvedélye, mely sok értékes felismeréshez juttathat, de egyben veszélyezteti az életmű szervezésének felismerését is. Kosztolányi költészete hamar kiforrott és kiteljesedett, igaz, ennek észrevételét a sok romlékony anyag, töltelék időnként elfedi. Az érett Kosztolányi majd minden motívuma, fontosabb témája szinte kezdettől fogva jelen van. Sajnálatos, hogy e gyűjtögetés ellenében egyedül Szaunder Józsefet sarkalata önálló tanulmány megírására (A Hajnali részegség motívumának története). Érdekes, hogy a figyelmes *Németh G. Béla* az álarc motívumát kizárólag a kései Kosztolányinak tulajdonítja, holott az már legalább az 1912-es *Kedves, című* versből kezdve a magánéletében (lásd levelezése) még korábban központi helyen szerepel. A motívumvizsgálat alapján az érett Kosztolányi vizsgálatát a *Magia* kötettel kell kezdeni (ld. még: Ami itt maradt — Halotti beszéd). Az életmű szervezése ekkortól zökkenők nélkül nyomom követhető.

Szintén az életmű szervezésének feláratlanságát mutatja egy jelentős Kosztolányi-vonulat teljes figyelmen kívül hagyása, mely versek megemlékezés szintjén sem szerepel a róla szóló monográfiákban (Kedves, Akarsz-e játszani, Csáth Géának, Harsány kiáltások tavaszi reggel, Halottak). E versek nélkül aligha lehet teljes a nagy versek szövegvilágzata. A Kosztolányi-értelmezés mintha csak azokra a művekre koncentrálna, melyek a válogatásokban szerepelnek, a súlypontokat a nemzeti kultúra szempontjából jelölik ki, de lehet-e ezt az életmű súlypontjainak hiánytalan kijelölése nélkül megtenni? Költészetének összképe gazdagabb mint azt most látjuk.

És akkor még nem is szóltunk az Esti Kornél lét- és élestanáról, mely nemcsak az életmű csúcsa, hanem összességére is.

Kiss Ferenc monográfiája egyik legkiválóbb összefoglalása annak, amit a szakirodalom a hetvenes évek elejéig-közepéig elért a Kosztolányi-kutatásban, viszont a műveket jórészt elszigetelten vizsgálja s így az életmű szervezése nem rajzoldódik ki határozottan. Ennek következtében egy újabb monográfia megírása nem jogosulatlan, melynek szükségszerűen új hangsúlyokkal kell majd dolgoznia, ha értékítéleteiben végsősoron meg is egyezik majd az eddigi értékrendi közmegegyezéssel.

A konkrét elemzések előtt ismételtén csak reményemet fejezem ki, hogy az évforduló kapcsán majd hitelesebben láthatjuk Kosztolányi Dezső személyét és életművét. Az ő esetében is megtörténik a Babiához hasonló átértékelés s immár teljes gazdagságában láthatjuk majd nemzeti klasszikusaink között.

ZSOLDOS SÁNDOR